

Нова українська школа

Людмила Кондратова

МИСТЕЦТВО

клас

Людмила Кондратова

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2025

УДК 7:781(075.2)
К 64

Підручник створено за Типовими освітніми програмами,
розробленими під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна

Кондратова Л. Г.

К 64 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл.
закладів загальн. середн. освіти / Л. Г. Кондратова. —
Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2025. — 160 с.
: іл.

ISBN 978-966-10-9221-0

Підручник за своїм змістом відповідає Державному стан-
дарту початкової освіти й Типовим освітнім програмам,
розробленим під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна.
Для учнів та учениць 4 класу.

УДК 7:781(075.2)

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний додаток,
використовуючи детальну інструкцію, за посиланням:

<https://edodatok.com/9221-0/>

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

ISBN 978-966-10-9221-0

© Кондратова Л. Г., 2025
© Навчальна книга – Богдан, виключна
ліцензія на видання, оригінал-макет, 2025

Юні друзі!

Наша спільна мандрівка Країною мистецтв триватиме й цього навчального року, а сторінки підручника слугуватимуть нам дороговказом.

Під час подорожі ви дізнаєтесь, що таке художні образи, як їх створюють у різних видах мистецтва та які засоби виразності для цього використовують. На вас чекають нові зустрічі з народним, хореографічним, театральним мистецтвами і мистецтвом кіно, нові враження й відкриття. Зокрема, ви відкриєте для себе мистецтво фотографії та циркове мистецтво, отримаєте елементарні уявлення про дизайн, зможете розширити й поглибити свої знання про особливості художньо-образної мови музичних творів, творів живопису, графіки, скульптури, архітектури. Ви й надалі будете досліджувати художні традиції рідного краю, вдосконалювати вміння сприймати музику, створювати сюжетно-тематичні композиції у декоративній або реалістичній манерах зображення, втілювати художні образи в різних видах мистецтва.

У підручнику є також цікаві мистецькі ігри й творчі завдання, які допоможуть вам розвинути свої таланти. Наснаги вам та успіхів!

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— виконай завдання

— послухай музику, переглянь відео

— заспівай пісню

— зверни увагу, запам'ятай

— хвилинка творчості

— ігровий майданчик

— попрацюйте в парах, групах

— завдання підвищеної складності

ОБРАЗИ ПРИРОДИ В МИСТЕЦТВІ

УРОК 1. МАНДРІВКА В КРАЇНУ МИСТЕЦТВ

Пригадай, які відкриття ти зробив/зробила для себе в Країні музичного мистецтва минулого навчального року. Які інструментальні твори та пісні стали твоїми улюбленими?

Музика — особливий вид мистецтва: за допомогою звуків вона доносить до слухачів думки та почуття композитора, втілені в художніх образах. Розкрити зміст музичного твору й передати задум автора допомагають виконавці — музиканти й співаки.

Художній образ у музиці — це форма відображення навколишнього світу, думок, почуттів або фантазії митця засобами музичного мистецтва.

Розглянь карту-схему нашої мандрівки. Які художні образи будуть супроводжувати тебе у дорозі?

Мандрівна карта Країною музичного мистецтва

Образи природи в музичному мистецтві

Образи людей і тварин у музиці

Музичні образи в театрі, хореографії, кіно й цирку

Художні образи народного музичного мистецтва

У мистецькій мандрівці тобі знадобиться електронний або паперовий блокнот, куди ти будеш записувати свої репортажі та музичні враження. А ще протягом навчального року ти зможеш зібрати колекцію улюблених музичних образів з інструментальних творів та нових пісень, виконаних тобою і записаних за допомогою диктофона. Для цієї колекції потрібно створити спеціальну папку на твоєму гаджеті.

Слова П. Чубинського, музика М. Вербицького.
Державний Гімн України (у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки та Національного симфонічного оркестру України).

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова П. Чубинського

Музика М. Вербицького

Урочисто

Ще не вмер - ла У - кра - ї - ни і сла - ва, і во - ля,
 ще нам, бра - ття мо - ло - ді - ї, у - сміх - не - ться до - ля.
 Зги - нуть на - ші во - рі - жень - ки, як ро - са на сон - ці.
 За - па - ну - ем і ми, бра - ття, у сво - їй сто - рон - ці.
Приспів:
 Ду - шу й ті - ло ми по - ло - жим за на - шу сво - бо - ду,
 і по - ка - жем, що ми, бра - ття, ко - заць - ко - го ро - ду.

Ще не вмерла України і слава, і воля,
 ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
 Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
 Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
 і покажем, що ми, браття, козацького роду.

Що тобі відомо про Державний Гімн України? Які риси характеру українців передає його текст? Який музичний образ нашої країни створив композитор?

Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського. Уперше гімн із нотним текстом було надруковано 1865 року.

Заспівай разом із однокласниками **Державний Гімн України** стоячи.

Дізнайтесь із додаткових джерел історію створення гімну нашої держави та відомості про його авторів.

Ти вже знаєш, що українці — надзвичайно співучий народ, закоханий у рідну землю. Образ України втілено у багатьох народних та сучасних піснях.

Слова і музика М. Янченка. «Лише у нас на Україні» (у виконанні І. Федишин).

С. Май. «Ми любим нашу рідну Україну».

1. Ми народились в Україні,
де світить сонце золоте,
де квітне навесні калина,
в саду черешенька цвіте.

Приспів:

Ми любим нашу рідну Україну —
нехай летить по світу пісня ця,
нехай слова пташиною полинуть
й розквітнуть в ваших душах і серцях.

Двічі

2. Земля серпанками сповита,
в житах волошки голубі...
Вона одна на цілім світі
для нас у радості й журбі.

Приспів.

Досліді, хто із сучасних співаків/співачок виконував Державний Гімн України під час важливих урочистих заходів. Чиє виконання тебе найбільше вразило? Чому?

УРОК 2. МАНДРІВКА В КРАЇНУ МИСТЕЦТВ

Пригадай, що тобі відомо про засоби виразності графіки, живопису, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва. Які види творчих робіт подобаються тобі найбільше?

Твори візуальних мистецтв (рисунки, картини, скульптури, споруди тощо) орієнтовані насамперед на глядачів і сприяють пізнанню навколишнього світу через художні образи.

Художній образ у візуальних мистецтвах — це форма відображення дійсності, що виникає в творчому процесі та втілюється за допомогою художніх технік і засобів виразності того чи іншого виду візуального мистецтва.

Художні образи митці створюють на площині (живопис, графіка, декоративний розпис) та в об'ємі (скульптура, архітектура, декоративне мистецтво).

Розглянь карту-схему. Які художні образи поставатимуть перед тобою під час нашої мандрівки?

Мандрівна карта Країною візуальних мистецтв

Образи природи в графіці та живописі

Образи людей і тварин в образотворчому мистецтві

Художні образи в театрі, кіно, хореографії та цирку

Художні образи в українському декоративно-ужитковому мистецтві

У мистецькій подорожі тобі знадобиться альбом чи блокнот для замальовок і начерків. Також варто створити на твоєму гаджеті папку, в якій ти зберігатимеш фотогалерею своїх творчих робіт, улюблені художні знімки та відеоролики.

Розглянь художні твори, в яких утілено образ України. До якого виду мистецтва належить кожна робота? Вислов міркування про засоби виразності, використані митцями.

Я. Чижевський. «Моя Україна»

В. Бородай. «Батьківщина-Мати»

О. Шупляк.
«Нічна
Берегиня»

В. Чипурко. Обкладинка

Відеоролик «Образ України у візуальних мистецтвах».

Створи тематичну композицію «Моя Україна» акварельними або гуашевими фарбами. Передай свою любов до рідного краю за допомогою кольору. За бажанням використай у малюнку елементи символіки України, популярні смайлики, шрифтові композиції.

Заспівайте разом пісню про Україну. Влаштуйте у класі виставку своїх робіт.

УРОК 3. ПОРИ РОКУ В МУЗИЦІ ТА ГРАФІЦІ

Золота красуня — осінь-чарівниця!
По землі ступає, золотом іскриться.
В жовте і червоне листячко фарбує
і картини дивні, чарівні малює.

Н. Красоткіна

Краса природи в різні пори року часто надихає композиторів на створення справжніх шедеврів. У таких мелодіях можна відчувати подих зими, пісні дзвінкоголосого літа, радісні трелі птахів навесні або тиху ходу чарівної осені.

Відеоролик «Осінній пейзаж».

Який настрій викликало в тебе музичне оформлення ролика? Опиши характер цієї музики.

П. Хазан. Осіння сюїта для гітари. Ч. 4. «Пісня дощу».

Які картини виникли в твоїй уяві під час слухання сюїти? Чи вдалося тобі розпізнати кожну її частину? Якими музичними засобами композитор зобразив дощ та листопад?

Сюїта (фр. *suite*) — музична циклічна форма, що складається із декількох контрастних частин, об'єднаних спільним художнім задумом.

Пригадайте, як «говорить» музика. Які елементи музичної мови вам знайомі? Що ви можете розповісти про них?

мелодія

ритм

тембр

лад

темп

регістр

Послухай частину сюїти ще раз. Поміркуй, який образ осені створив композитор. Добери потрібні слова для характеристики темпу, ладу, тембру і мелодії твору.

Гітара — струнно-щипковий музичний інструмент, на якому грають соло, в ансамблі або використовують для акомпанементу.

Гра «Музична пригода в осінньому парку».

Об'єднайтесь у чотири групи і розподіліть між собою зображені нижче музичні інструменти. Спробуйте створити засобами музики коротку замальовку про пригоду в парку.

Діти весело бігають, граються опалим листям (металофони). Раптом загримів грім (барабани) і закрапав осінній дощ (трикутники). Невдовзі виглянуло сонечко (дзвіночки), і діти знову розбіглись по парку (металофони).

С. Май. «Ми любимо нашу рідну Україну».

Розпочни створювати колекцію записів пісень у власному виконанні. Увімкни диктофон на телефоні. Заспівай пісню під фонограму та запиши свій спів. Оціни себе за 12-бальною шкалою.

Вигадай танець-імпровізацію під мелодію пісні та виконай його лише руками, сидячи за партою.

Які елементи музичної мови використовують композитори для створення художніх образів?

УРОК 4. ПОРИ РОКУ В МУЗИЦІ ТА ГРАФІЦІ

Якою ти уявляєш красуню Осінь? Опиши її.

Кожна пора року в нас викликає певні асоціації. Наприклад, коли ми говоримо «осінь», то відразу уявляємо її характерні ознаки й кольори.

Для зображення осінньої пори художники-графіки найчастіше обирають пейзажний жанр і натюрморт, іноді — портрет, створюючи у своїх роботах реалістичні або фантастичні образи.

Розглянь зображені графічні твори. Які художні образи в них утілені? Зверни увагу, які засоби виразності використали митці.

А. Крамар.
«Натюрморт»

А. Муха. «Осінь»

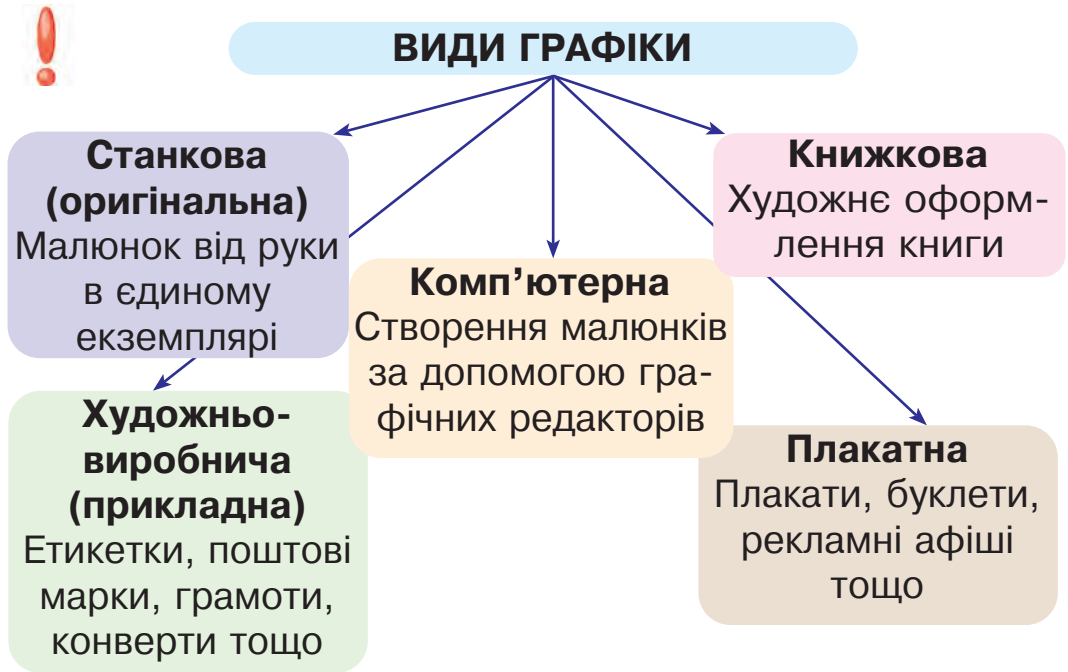

С. Конончук.
«Дощ, дощ, дощ...»

Пригадай, що тобі відомо про графіку як вид візуального мистецтва. Які матеріали й інструменти використовують художники-графіки?

Залежно від способу зображення та призначення графіку поділяють на кілька видів.

? Розглянь графічні роботи. Визнач, до якого виду графіки належить кожне зображення.

Іноді художники-графіки створюють зображення на спеціальних формах, за допомогою яких можна отримати багато однакових відбитків на папері. Для цього існують певні графічні техніки.

Відеоролик «Графічні техніки».

Чи доводилось вам створювати малюнки, застосовуючи графічну техніку штампування? Які матеріали ви використовували?

Відеоролик «Виготовлення штампів для малювання».

Виготов штамп із картону, пінопласту або губки для миття посуду (за вибором) і за його допомогою створи малюнок на тему «Осінь».

1

2

3

4

5

Переглянь удома ролик, у якому демонструють малювання з використанням кліше. Із допомогою дорослих виготов кліше з моркви або картоплі та створи натюр-морт «Дари осені».

УРОК 5. ПРИРОДНІ ЯВИЩА У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА

Які явища природи ти знаєш? Які звуки допоможуть тобі розпізнати їх на слух?

Гра «Розпізнай на слух».

Послухай аудіозапис і відгадай, що звучить. Перевір себе, переглянувши відео «Явища природи».

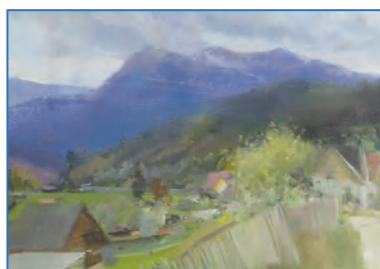
А. Вівальді. «Гроза»: перша частина концерту № 2 «Літо» з циклу «Чотири пори року» (у виконанні камерного оркестру).

Який настрій викликає прослуханий твір? Які засоби виразності використав композитор для втілення образу грози?

Розгляньте картину Ю. Писаря. Що спільного між нею та музикою А. Вівальді? Доберіть слова, якими можна описати обидва твори.

Ю. Писар.
«Карпатська гроза.
Петрос»

«Грім і злива». Сучасна композиція.

Які художні образи ти уявляєш? опиши основні засоби музичної виразності твору: характер, темп, динаміку, тембр.

Вигадайте і розкажіть одне одному короткі історії, навіяні цією музикою. Наведіть приклади відомих вам музичних творів, які розповідають про природні явища.

Уривок із мультфільму «Дощику, дощику, припусти» (реж. Б. Храчевич).

Художні образи природних явищ композитори створюють за допомогою засобів музичної виразності.

І. Танчак. «Намальований дощ».

1. Все похмуре, все сумне, і надворі дощ іде.
Він зі стріхи капотить, не вщухає ні на мить.
Тільки чути: стук та стук, за вікном краплинок звук.
Зранку дощик не ставав... Хто ж його намалював? | Двічі
2. Все пливуть хмарки, пливуть, і краплинки з неба ллють,
і не чути солов'я, і тому сумую я.
Дощик знову: стук та стук, за вікном краплинок звук.
Зранку дощик не ставав... Хто ж його намалював? | Двічі
3. Олівці беру до рук — і дощу зникає звук,
посміхаються поля і радіє вся земля.
А веселка воду п'є, зранку сонечко встає,
чути співи солов'я... Намалюю сонце я. | Двічі
4. Ви малюйте, олівці, сонцесяйні промінці,
зігрівайте всіх теплом, золотіться над Дністром.
Щоб лунав землею сміх, я вклонюся всім до ніг,
дітям всім і всім батькам я по сонечку роздам. | Двічі

Яку музичну форму має ця пісня? Поясни, чому ти так вважаєш.

Порівняйте композицію «Грім і злива» й пісню І. Танчак за настроєм та художніми образами. Назвіть спільні та відмінні ознаки.

Знайди в інтернет-джерелах музичні твори, в яких засобами музики змальовано туман. Помісти ці твори у свою електронну папку.

УРОК 6. ПРИРОДНІ ЯВИЩА У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА

Які явища природи притаманні осені? Поміркуй, як художники-графіки можуть зобразити дощ, туман, листопад, вітер.

Природа — невичерпне джерело натхнення для художників, справжня скарбниця образів, мотивів та форм. Серед безлічі ліній, плям, кольорів, тонів уважним поглядом митці вихоплюють саме ті, які згодом використають у своїх роботах для створення образів.

Розглянь графічні твори. Який настрій вони викликають? Які засоби виразності використали митці для втілення явищ природи? Спробуй озвучити одну з цих картин.

В. Касіян.
«Шлях на Прохорівку»

П. Міхеєв.
«Софіївська площа»

Прагнучи якнайкраще втілити власні творчі задуми, митці надають великого значення вибору матеріалів, інструментів та графічної техніки. У кожній техніці існують різноманітні прийоми і способи виразного відтворення форми, об'єму та простору в композиції. Насамперед, це штрихування.

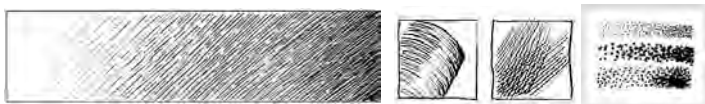
Відеоролик «Види штрихування».

Виконай навчальні вправи.

1. Зобрази різні види штрихування простим олівцем.

2. Намалюй парасольку олівцем або фломастером, застосовуючи різні види штрихування.

1

2

3

Створи малюнок «Під осіннім дощем» за зразком або за власним задумом. Малюй простим олівцем, намагаючись передати у своїй роботі ритм дощу.

1

2

3

Поміркуй, чим відрізняються художні образи, втілені у станковій та книжковій графіці. Які образи книжкової графіки тобі найбільше запам'яталися і чому?

УРОК 7. СІЛЬСЬКІ ПЕЙЗАЖІ І МОТИВИ

Розкажи, чи доводилось тобі бувати у сільській місцевості. Що ти бачив/бачила на околиці села? Які звуки долинали до твого слуху?

Аудіозапис «Звуки природи».

Які звуки тобі вдалося розпізнати? Які візуальні образи та почуття вони пробудили у твоєму серці?

К. Крижицький.
«Перед дощем»

В нашій уяві село нерозривно пов'язане із широкими ланами, квітучими луками, дзвінками джерельцями і гомінкими лісами. Краса сільської природи вабить око, дарує натхнення митцям і спонукає їх до творчості. Напевно, саме тому сільські мотиви надзвичайно популярні в живописі та музиці.

Дж. Ласт. «Самотній пастух» (у виконанні пан-флейтиста Г. Замфіра і естрадного оркестру Дж. Ласти).

Флейта
Пана

Який настрій створює ця композиція? Які художні образи в ній утілено? Який музичний інструмент допомагає передати колорит сільської місцевості?

Ти вже знаєш, що залежно від виду виконання музику поділяють на вокальну та інструментальну.

Інструментальну музику, яка зображує красу природи і мирне сільське життя, називають **пасторальною** (фр. *pastorale*).

Серед вокальних творів, присвячених зображенню сільського життя, окрему ланку становлять народні пісні, зокрема календарно-обрядові.

Які календарно-обрядові пісні ти знаєш? Що тобі відомо про жнивварські пісні? Пригадай, яку пісню із цього циклу ми вивчали у 3-му класі.

Жнива — підсумок усієї праці хліборобів, здійснення їхніх мрій та сподівань. У піснях, які виконували під час жнив, йшлося про основні періоди збору хліба й пов'язані з ними обряди. Жнивварські пісні виконували переважно жіночі гурти або окремі виконавці одноголосо без інструментального супроводу. Спів полегшував трударям їхню нелегку працю.

Жнивварські пісні — музично-поетичні твори, що оспівують початок, хід та завершення жнив. Такі пісні поділяють на три групи: **зажинкові**, що виконують під час зажинання першого снопа; **жнивні** — виконують найчастіше, йдучи в поле, повертаючись із нього й на перепочинку; **обжинкові** — оспівують ритуал зжинання останнього снопа.

Музичний калейдоскоп жнивварських пісень.
В. Філіпенко. «Поле моє, поле» (у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки).

Чим відрізняються прослухані пісні? Опишіть характер мелодії кожного твору. Які засоби музичної виразності допомогли вам уявити картину жнив?

Гра «Добрі ми жінці були».

Пограй разом із друзями в музичну гру. Заспівайте обжинкову пісню на вигаданий вами нескладний мотив. Супроводжуйте свій спів відповідними рухами.

Виконайте пісню **І. Танчака** «Намальований дощ» під фонограму. Створіть ритмічний супровід до пісні на улюблених шумових інструментах.

Знайди в інтернет-джерелах ще одну пасторальну мелодію і додай її у свою електронну папку.

УРОК 8. СІЛЬСЬКІ ПЕЙЗАЖІ І МОТИВИ

Пригадай, які різновиди пейзажів існують. Що характерно для кожного з них?

Вирушаймо у віртуальну подорож сільськими просторами України. На тебе чекають незабутні образи рідної землі, втілені у творах живопису.

К. Крижицький. «Вечір на Україні»

Відеоролик «Сільські пейзажі українських живописців».

Розкажи про свої враження від перегляду. Що нового ти дізнався/дізналася?

Ти вже знаєш, що найголовніше в картині — **композиція**. Вона надає твору цілісності, підпорядковує його елементи один одному і загальному змісту. Композиція «тримає» простір, організовує його і розставляє всі зображення за своїми законами.

Обговоріть, як художники зображують на картинах предмети відповідно до законів перспективи.

Основним засобом виразності у живописі, як тобі відомо, є колір. За допомогою кольору митці створюють певні за характером і настроєм образи, передають глибину простору й виділяють **композиційний центр**. Окрім кольору, центр композиції виділяють **освітленістю**, **величиною** зображення, **контрастами** тощо.

Проаналізуй картини С. Васильківського (с. 21). Як художник передав глибину простору в кожній роботі? Зверни увагу на розміри й кольори предметів, зображених на різних планах. Визнач композиційний центр кожного твору.

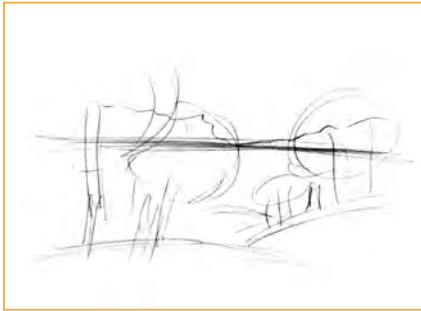
«Полтавщина»

«Весна в Україні»

Створи композицію «Осінній пейзаж», дотримуючись законів перспективи. Поміркуй, які ознаки осені тобі хотілося б зобразити. Визнач композиційний центр і колірну гаму своєї творчої роботи. За допомогою кольору відобрази власне ставлення до світу природи.

1

2

3

4

Поміркуй, якими кольорами можна зобразити різні за настроєм образи осінньої природи: ніжний, замріяний, тривожний, зажурений.

УРОК 9. ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

Що тобі відомо про море? Чим воно приваблює людей? Чи знаєш ти, як звучить море?

Аудіозапис «Звуки моря».

Що ти уявляєш, слухаючи ці звуки? Яке море постає перед тобою: тихе, ласкаве чи бурхливе, грізне?

Р. Судковський.
«На березі моря»

В. Власов. «Морські акварелі»
(уривок із сюїти для акордеона).

Який настрій викликає в тебе прослухана музика? Вибери для її характеристики найбільш влучні слова.

лагідна

зворушлива

сумна

похмура

прозора

весела

легка

бурхлива

оптимістична

грізна

Дослідіть особливості музичного інструмента акордеон.

Візьми олівець та виконай начерк моря, образ якого створив композитор.

Послухай уривок із сюїти «Морські акварелі» ще раз. Зверни увагу, як розвивається музичний образ відповідно до зміни засобів виразності. Який момент цього твору тебе найбільше вразив і запам'ятався?

Момент найвищої емоційної напруги в музичному творі або його частині, вершину музичного розвитку називають **кульмінацією**. Її виділяють високим регістром, посиленням гучності звучання та іншими засобами музичної виразності.

Уривок із відеоролика «Симфонія моря» (за мотивами музики і творів живопису відомого композитора й художника М. Чюрленіса).

Якими засобами митець створив образ моря в картинах і в музиці? Які музичні інструменти та кольори допомогли йому втілити свій творчий задум?

Гра «Звукова картина моря».

Об'єднайтесь у групи й розподіліть між собою шумові інструменти. Спробуйте разом створити звукову картину моря за допомогою цих інструментів та голосових (звукових) і шумових ефектів під музику М. Чюрленіса. Зобразіть спочатку штиль, спокійне море; далі — великі хвилі, шторм, грім як кульмінацію, а потім — як море поступово заспокоюється, з'являється сонечко та кричать чайки.

Слова Б. Голод, музика І. Білика. «Звуки природи».

1. Закінчився дощик раптовий,
веселка барвиста заграла.
На кошик троянд пелюсткових
краплинка остання упала. | Двічі

Приспів:

Кап-кап-кап — дивовижні звуки!
Хап-хап-хап — візьмемось за руки!
Чап-чап-чап — кроки по калюжі.
Ляп-ляп-ляп — поспішив хтось дуже!

2. Шепоче про ніжність ромашка,
барвінок розплющив очиці.
Дарує малесенька пташка
мелодії чистій водиці. | Двічі

Приспів.

Знайди в інтернет-джерелах сучасну інструментальну музику, в якій змальовано море. Запиши її в свою електронну папку.

УРОК 10. ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

Пригадай, як називають картину із зображенням морського пейзажу.

Твір пейзажного живопису, присвячений зображенню моря, належить до жанру **марина**. Художників, які малюють переважно морські краєвиди, називають **мариністами**.

Розгляньте репродукції творів відомих мариністів. Які почуття викликають ці картини? Проаналізуйте композицію кожної роботи: визначте композиційний центр, розміщення об'єктів у планах. Які засоби використали художники для передачі глибини простору?

Ю. Петренко.
«Пейзаж з яхтами»

О. Паркс.
«Госпітальний корабель»

В. Микитенко.
«Підкорювачі хвиль»

Р. Судковський.
«Мертвий штиль»

Відеоролик «Колір у картинах мариністів».

У живописі художники досягають виразності форми предметів за допомогою певних властивостей кольору.

Властивості кольору в живописі

колірна гама

тепла, холодна

тональність
кольору

світлі й темні тони

насиченість
кольору

яскравий, тьмянний

Ще раз розглянь картини мариністичного жанру (с. 24). Визнач колірну гама, тональність та насиченість кольорів у кожному творі. Поміркуй, що допомогло живописцям досягти виразності художніх образів.

Виконай вправу «Тоновна розтяжка».

Спробуй себе в ролі мариніста/мариністки: під звучання саксофона створи пейзаж «Захід сонця на морі». Техніка виконання: гуаш або акварель.

1

2

3

4

Дізнайся з додаткових джерел, коли виникла марина як самостійний жанр живопису.

УРОК 11. ДИНАМІКА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, що означає динаміка в музиці. Як вона впливає на характер музичного твору?

Для створення музичних образів композитори використовують різні засоби виразності, і серед них — **динаміка**. Якщо той самий твір зіграти спочатку тихо, а потім гучно, то слухачі його сприйматимуть по-різному. Автор музики завжди відчуває, де і коли треба змінити силу звучання.

Динаміка — зміна сили звучання голосу, музики; засіб музичної виразності.

Ти вже знаєш, що динамічні відтінки в музиці позначають певними знаками: *f* (форте) — голосно, *p* (піано) — тихо. Але музичний образ у своєму розвитку може поступово переходити з одного стану в інший.

Крещендо (італ. *crescendo*) — поступове збільшення сили звуку. У нотах позначають знаком або скорочено *cresc.*

Димінуендо (італ. *diminuendo*) — поступове зменшення сили звуку. У нотах позначають знаком або скорочено *dim.*

К. Дебюссі. «Місячне сяйво» та «Сади під дощем» (фортепіано).

В. Ван Гог. «Пейзаж в Овері під час дощу»

Про що розповіли тобі прослухані твори? Яку динаміку використав композитор для зображення різних станів природи? Охарактеризуй музичні образи обох творів.

Спробуй намалювати музику акварельними фарбами — адже музика, як і живопис, має свої відтінки. Вибери кольори, з якими в тебе асоціюються твори К. Дебюссі, а динамічні відтінки зобрази відтінками цих кольорів.

Гра «Оркестр».

Оберіть диригента/диригентку і створіть ритмічну імпровізацію за поданою схемою динамічних відтінків.

p ————— *f* ————— *p*

Для втілення художніх образів у музиці композитори застосовують не лише динамічні відтінки, а й інші засоби музичної виразності, які допомагають передати рух, темп і ритм. А ще автори музики передбачають для виконавців різні прийоми гри — штрихи.

Стакато (італ. *staccato*) — уривчасте, коротке виконання звуків голосом або на музичних інструментах.

Легато (італ. *legato*) — зв'язне виконання музичних звуків, коли

паузи між ними відсутні. За допомогою легато звуки об'єднуються й утворюють музичну фразу.

Гра «Я — композитор/композиторка».

Зобрази на синтезаторі чи металофоні, як рухається потяг, біжить гірська річка, крапає дощ або шумить море, використовуючи різні прийоми гри (стакато, легато).

Виконай пісню «Звуки природи» (слова Б. Голод, музика І. Білика) під фонограму і запиши свій виступ на мобільний телефон.

Що ти дізнався/дізналася про динамічні відтінки в музиці? Виконання якого завдання сподобалося тобі найбільше і чому?

УРОК 12. ДИНАМІКА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, що зображують художники у статичних та динамічних композиціях.

Тобі відомо, що **статика** — це нерухомість, спокій. Для створення статичних композицій митці переважно використовують вертикальні та горизонтальні лінії, а також симетричність зображення.

Динаміку в живописі передають за допомогою різних виражальних засобів та спеціальних прийомів. У такий спосіб художники ніби зупиняють погляди глядачів, дивують, затримують їхню увагу.

Розглянь репродукції творів живопису. Зверни увагу, де розміщено центр кожної композиції, які об'єкти зображено та як їх розташовано, які лінії переважають. Визнач, яка з цих картин статична, а яка — динамічна.

Ю. Пацан. «Пейзаж»

К. Білокур. «Пейзаж з вітряком»

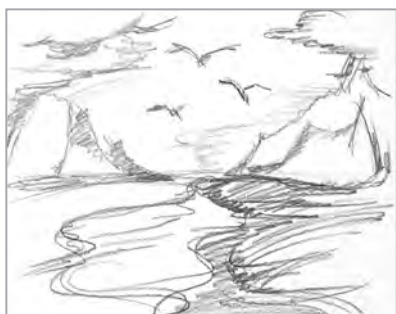
Які ж прийоми використовують художники для створення динамічних композицій? Звернімося за порадою до майстрів.

Найбільш поширеним прийомом є зображення об'єктів у русі: наприклад, летить птах, біжить дитина, під впливом вітру гойдається дерево чи надимається вітрило. Також для створення ілюзії руху митці часто застосовують асиметрію, зміщуючи центр компози-

ції вліво чи вправо, вгору або вниз. Наступний прийом — динамічна побудова композиції з перевагою діагональних ліній.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем ескіз краєвиду з річкою або дорогою, птахів у польоті чи дерево, що гоїдається під вітром. Намагайся передати у своєму начерку динаміку.

Створи динамічну композицію в жанрі гірський пейзаж. Техніка виконання — гуаш.

1

2

3

4

Зроби кілька фотознімків осінньої природи. Збережи їх у папці «Мої файли». Чи вдалося тобі зробити кадр у динаміці? Покажи свої фото друзям та оціни їхні роботи.

УРОК 13. КВІТКОВІ ФАНТАЗІЇ

Де можна побачити квіти? Який настрій вони створюють? Які квіти подобаються тобі найбільше?

Образи квітів живуть у багатьох українських народних та авторських піснях. Найбільше українці співають про чорнобривці, ружу, маки, мальви, цвіт калини тощо.

Слова і музика В. Івасюка. «Червона рута» (у виконанні С. Ротару).

Слова М. Сингаївського, музика В. Верменича. «Чорнобривці» (у виконанні В. Павліка).

Про що розповідають ці пісні? Які почуття вони викликають? Визнач лад, темп, динаміку і характер мелодії кожного твору.

Конкурс «Упізнай мелодію».

Об'єднайтесь у групи. Послухайте мелодії пісень, у яких оспівані квіти. Завдання: пригадати назву пісні і проспівати кілька рядків. За кожную вгадану мелодію нараховується один бал. Яка група набере найбільше балів?

Багато відомих пісень мають декілька варіантів. Так, вірш Т. Шевченка «Зацвіла в долині червона калина» надихнув на створення музики композиторів Я. Степового, І. Шамо, А. Філіпенка.

Уривки з пісень «Зацвіла в долині червона калина» на слова Т. Шевченка: музика І. Шамо (у виконанні Н. Місіної);

музика А. Філіпенка (у виконанні дитячого хору);

музика Я. Степового (у виконанні гурту «Гайдамаки»).

М. Михайлошина.
Ілюстрація
до «Кобзаря»

Простеж, які різні музичні образи створили композитори на ті самі слова. Охарактеризуй варіант пісні, котрий тобі найбільше сподобався.

Слова Н. Май, музика О. Май. «Зоряні малята».

1. Гасне світло, музика пливе,
ми йдемо на сцену так охоче, м-м-м.
Ще секунда — й пісня оживе,
щоби усміхнулись ваші очі.

Приспів:

І, можливо, це для когось гра —
тільки ми не звикли відступати!
Ще сьогодні — просто дівтора,
ну а завтра — зоряні малята! О-у-є!

2. Все для вас — і музика, й слова,
і тепло, що душу огортає, м-м-м.
І нехай любов'ю зігрива
наша пісня, що журби не знає!

Приспів.

Знайди в інтернет-джерелах пісню «Чорнобривці» у виконанні інших співаків/співачок. Помісти в свою електронну папку запис, який тобі найбільше сподобався.

УРОК 14. КВІТКОВІ ФАНТАЗІЇ

Квіти, квіти... Чарівні квіти,
кольорові, великі й малі...
Ви умієте душу зігріти,
бо й самі ви — душа землі.

Н. Красоткіна

А. Білінська-Богданович. «Піонії»

Відеоролик «Квіти в картинах художників».

Пригадай, як називають жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню квітів, овочів, фруктів, предметів побуту тощо.

Красу «тихої природи речей» художники зображують у **натюрмортах**, малюючи переважно з натури. Для цього складають **натурну постановку**: продумують розміщення предметів у планах, визначають центр композиції, вибирають **тло**, тобто дальній план картини. У натюрморті тлом може бути **драперія** (тканина, зібрана м'якими складками), стіна або інше середовище (пейзаж, інтер'єр). Зазвичай для натюрморту добирають предмети, поєднані певною темою.

Розглянь натюрморти українських художників. Зверни увагу на зображені предмети та їх розміщення у планах, тло, освітлення й особливості колірної гами у кожному творі.

О. Ёнь.
«Букет з маками»

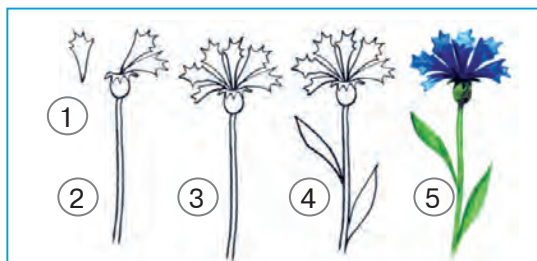
К. Білокур. «Кавун,
морква, квіти»

В. Жмак.
«Соняхи»

Виконай навчальну вправу. Вибери квітку для свого майбутнього натюрморту та спробуй зобразити її, дотримуючись певної послідовності.

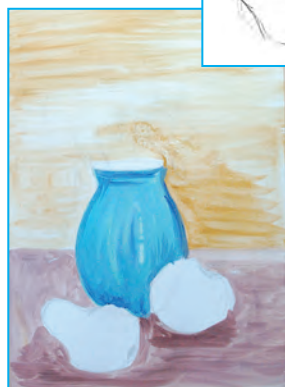
Створи натюрморт «Квіти і плоди» акриловими або гуашевими фарбами. Спочатку продумай композицію і виконай олівцем ескіз. Для передачі глибини простору застосуй метод загороджування предметів дальнього плану предметами переднього плану. Виділи головне у композиції розміром, кольором і тональним контрастом.

1

2

3

4

5

Що нового ти дізнався/дізналася про натюрморт? Якою музикою можна озвучити твою творчу роботу?

УРОК 15. ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

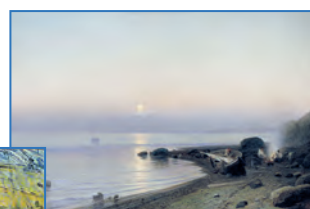
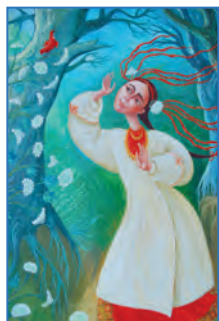

На тебе чекає цікава повітряна мандрівка туди, де лунають звуки природи і чарівна музика. Дорогою наш літак зробить кілька зупинок.

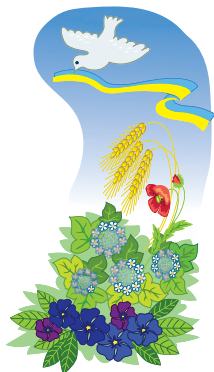
Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай назви цих композицій та прізвища авторів і обери для кожної з них відповідне зображення.

Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за ілюстраціями вивчені пісні. Заспівай одну з них (на вибір).

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- Назви елементи музичної мови, які ти знаєш.
- Що таке музичний образ?
- Які пісні називають зажинковими?
- Що таке кульмінація музичного твору?
- Що означають зображені нижче знаки і з яким засобом музичної виразності вони пов'язані?

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Разом із друзями створи ритмічну імпровізацію до пісні «Дитинства світ» (слова Н. Погребняк, музика О. Янушкевич).

П'ята зупинка — «Ігрова галявина»

Усі гуртом придумайте казочку про пригоди зайченят і розкажіть її ланцюжком.

Наприклад, хтось із вас промовляє перше речення: «На галявину вибігли зайчики». Наступний учень додає: «Вони почали весело стрибати» і т. д.

Супроводжуйте кожну фразу пластичною імпровізацією.

УРОК 16. ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

На тебе чекає незвичайна мандрівка в Країну візуальних образів. Ми лети-мо літаком, але дорогою він зробить кілька зупинок.

Перша зупинка — «Галерея образів»

Розглянь роботи митців. Укажи, під яким номером зображено: сільський пейзаж, міський пейзаж, марину, натюрморт.

1

2

3

4

Друга зупинка — «Знавці мистецтва»

Дай відповіді на запитання.

- Що таке художній образ у візуальних мистецтвах?
- На які види поділяють графіку?
- Як називають художників, котрі зображують море?

- Що таке композиційний центр? Як його виділяють у живописі?
- Якими засобами митці передають у своїх роботах динаміку?
- Що таке натюрморт? У чому полягають особливості підготовки до його написання?

Третя зупинка — «Виставкова»

Влаштуй разом із друзями виставку власних творчих робіт. Поділися враженнями, над чим працювати було найцікавіше.

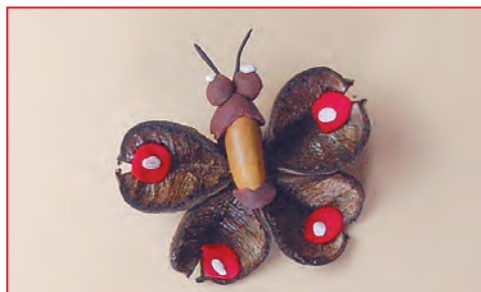

Четверта зупинка — «Творча»

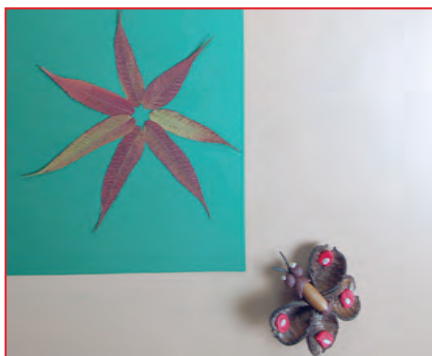
Виготов композицію із природних матеріалів (шишок, листя, жолудів, каштанів). Використай пластилін, декор, а також картон (для основи).

1

2

3

4

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН У МИСТЕЦТВІ

УРОК 17. ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ У ВОКАЛЬНІЙ МУЗИЦІ Й ЖИВОПИСІ

Пригадай, що таке музичний портрет.

Тема духовного світу людини хвилювала митців у всі часи. Ти вже знаєш, що завдяки засобам музичної виразності композитори створюють яскраві музичні образи. Залежно від типу музики художній образ має різні грані.

Наприклад, вокальні образи, втілені українською композиторкою Л. Дичко, вирізняються помітним народним колоритом. Її кантата «Чотири пори року» написана на тексти українських календарно-обрядових пісень і призначена для хорового виконання без музичного супроводу.

Л. Дичко. «Осінь»: третя частина кантати «Пори року» (у виконанні хорової капели).

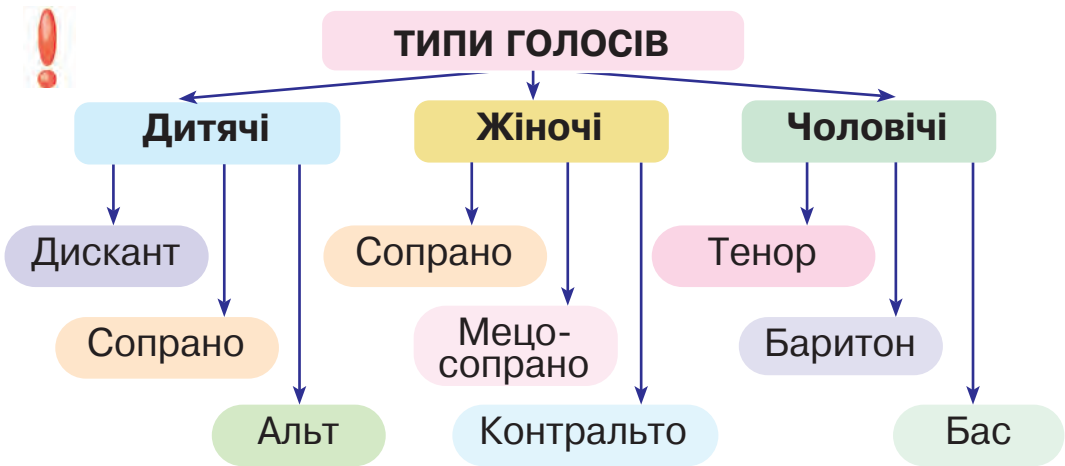

Як називається виконання вокального твору без музичного супроводу? Які засоби виразності допомогли композиторці створити образи людей праці? Визнач динаміку, темп, лад і характер музики.

Гурт «Веретенце» із с. Червоне Житомирської області

Будь-який вокальний твір звучатиме по-різному залежно від кількості виконавців. Існує чимало композицій, призначених для ансамблевого або хорового співу, краса й милозвучність якого залежить від властивостей голосів, що складають вокальний колектив. Поряд із висотою, силою і тривалістю музичного звуку важливе значення має його забарвлення — **тембр**. Різні типи голосів мають різні діапазони звучання й різні тембри.

Кого із сучасних виконавців ти зможеш упізнати за тембром голосу?

Слова І. Франка, музика А. Кос-Анатольського. Романс «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» (у виконанні Д. Гнатюка).

Слова Ю. Рибчинського, музика І. Шамо. «Три поради» (у виконанні ансамблю «Струни серця»).

Які тембри голосів тобі вдалося розпізнати у прослуханих творах? Які образи людей створено в кожній пісні?

Слова О. Вратарьова, музика О. Злотника. «Барви рідної землі».

1. Ми — веселі маляри,
що ранкової пори
розмалюєм рідну землю
у святковій кольорі.

Наші барви чарівні,
наче іскри запальні,
кожна барва, наче пісня
української землі.

Приспів:

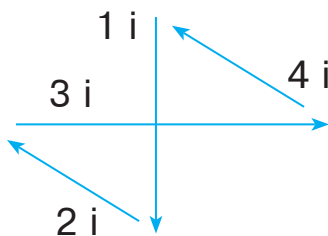
Райдуго-веселко, нам допомагай,
кольори веселі дітям роздавай.
Буде небо синє, ниви золоті,
буде в Україні радісно завжди.

2. Буде сонячний розмай,
і Карпати, і Дунай,
зелен-гай, і чисте поле,
і далекий небокрай.
Наші барви чарівні,
наче іскри запальні,
кожна барва, наче пісня
української землі.

Приспів (двічі).

Спробуй себе в ролі диригента/диригентки. Розглянь схему диригування. Співай і диригуй одночасно.

Гра-пантоміма «Театрально-музична хвилинка».

Уважно послухай фрагменти музичних творів. Спробуй передати образи людей, які виникли в твоїй уяві, пластичною імпровізацією, зокрема ходою.

Що нового ти дізнався/дізналася про вокальні голоси? Досліді, який тембр голосу в тебе.

УРОК 18. ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ У ВОКАЛЬНІЙ МУЗИЦІ Й ЖИВОПИСІ

Пригадай, що таке портрет у живописі. Як може бути зображена людина на портреті?

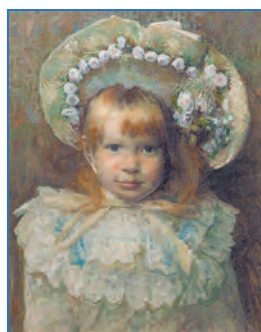
Відеоролик «Портрет у живописі».

Тобі відомо, що митці найчастіше зображують особу в **анфас** (прямо) і в **профіль** (збоку). За форматом зображення виділяють такі види портретів: **головний** (тільки голова), **по груди**, **по пояс**, **по стегна**, **по коліна**, **на весь зріст**. Розрізняють також **дитячі**, **жіночі** й **чоловічі** портрети.

Розгляньте портрети дітей. Які риси характеру та настроїв кожної дитини зуміли передати автори цих творів?

Н. Волкова.
«Портрет
дівчинки»

І. Труш.
«Портрет Катерини
Грушевської»

А. Збаранський.
«Портрет
хлопчика»

І. Цибульник.
«Юний
скрипаль»

Пригадай, як називають портрет художника, написаний ним самим.

На портретах, створених у різні часи, закарбовано ознаки відповідної епохи: про це свідчать елементи одягу та інтер'єру, зачіски тощо. За окремими деталями можна також визначити соціальний і майновий стан, професію або улюблене заняття людини і навіть її вік.

Розглянь портрети. Які ознаки вказують на професії зображених людей? Що ти можеш сказати про вік і характер кожної людини?

Невідомий художник.
«Портрет Н. Паганіні»

А. Петрицький.
«Портрет письменника
Коцюби»

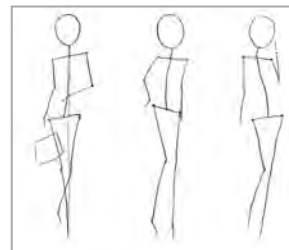

М. Божій.
«Медсестра»

Малюючи портрет особи на весь зріст, художники обов'язково враховують пропорції людського тіла. Так, руки дорослої людини зазвичай сягають середини стегна, лікті мають бути на рівні талії, а коліна — посередині ноги.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем схематичне зображення людини на весь зріст.

Намалюй портрет учителя/вчительки або друга/подруги на весь зріст. Продумай композицію свого твору, визнач, які деталі будеш зображувати. Зроби олівцем ескіз, а тоді малюй фарбами — акварельними, гуашевими або акриловими.

1

2

3

4

УРОК 19. ОБРАЗИ ТВАРИН У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, яку музику називають програмною. У яких відомих тобі програмних творах утілено образи тварин?

У скарбниці програмної музики є чимало творів, присвячених тваринам. Аби якнайповніше передати особливості рухів, голоси тварин засобами музичної виразності, композитори враховують тембри музичних інструментів і добирають відповідні прийоми гри. Зазвичай образи тварин створюють у різних за змістом і формою програмних п'єсах-мініатюрах, які можуть звучати у сольному, ансамблевому чи оркестровому виконанні.

Які музичні образи із сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин» ти пам'ятаєш? Вирушай разом із друзями у мандрівку на веселому потязі — і ти зможеш ознайомитися з образами інших тварин, змальованих у цьому творі.

Станція «Сільське подвір'я»

Упізнайте за звуками всіх мешканців сільського подвір'я. Спробуйте відтворити голоси курочок і півника.

К. Сен-Санс. «Кури та півні»: частина 2 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагмент).

Розглянь зображення музичних інструментів, звучання яких допомогло передати образи курей та півнів. Досліді, до якої групи інструментів належить кларнет.

Кларнет

Скрипка

Альт

Фортепіано

Станція «Зоопарк»

Упізнайте за звуками мешканців зоопарку, яких ви обов'язково тут зустрінете.

К. Сен-Санс. «Черепахи», «Кенгуру», «Персонажі з довгими вухами»: частини 4, 6, 8 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагменти).

Які музичні інструменти створили образи черепах, кенгуру та осликів? Вигадай пластичну імпровізацію, як рухаються ці тварини.

Станція «Озеро»

Яких птахів ви можете тут побачити?

К. Сен-Санс. «Лебідь»: частина 13 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагмент).

Які музичні інструменти допомогли втілити образ лебедя? Створи танець, рухаючись у ритмі музики.

Виконай пісню «Барви рідної землі» (слова О. Вратарьова, музика О. Злотника) під фонограму. Запиши свій спів на диктофон. Створи разом із друзями танець-імпровізацію до пісні.

Гра «Карнавал тварин».

Об'єднайтесь у дві групи: артисти і глядачі. Група артистів під музику К. Сен-Санса зображує рухами тварину, образ якої втілено у прослуханому фрагменті, а група глядачів відгадує, хто ця тварина. Згодом поміняйтеся ролями.

Знайди в інтернет-джерелах програмну музику, в якій утілено образи тварин. Помісти твір, який найбільше тобі сподобався, у свою електронну папку.

УРОК 20. ОБРАЗИ ТВАРИН У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Як називають художні твори, присвячені зображенню тварин?

Тваринний світ нашої планети вражає розмаїттям розмірів, форм, фактур і забарвлення. Щоб виразно зобразити тварину, художник вивчає будову та пропорції її тіла, спостерігає за життям і рухами, звертає увагу на пластику й виконує замальовки з натури.

Анімалістичний жанр в образотворчому мистецтві — це зображення тварин засобами живопису, скульптури, графіки.

Відеоролик «Твори анімалістичного жанру».

Розглянь картини. Які почуття вони пробуджують? Проаналізуй композицію і колірну гаму кожної роботи, зверни увагу на другорядні деталі. Які засоби використали художники для втілення виразних образів тварин?

Г. Доу. «Сонний пес у коморі»

Г. Роннер-Кніп. «Задоволення»

Ф. В. Кунерт.
«Лисиці взимку»

Р. Ансдел.
«Вівця Ева з ягнятами і чаплею»

Виконай навчальну вправу. Зобрази схематично песика за зразком або за власним задумом.

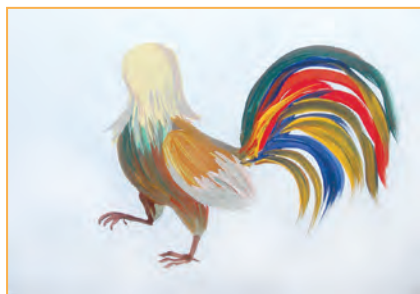
Створи композицію з образом тварини за мотивами сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин». Вибери формат, продумай деталі та колірну гаму. Зображення півня, курки, черепахи, кенгуру, ослика або лебедя (за вибором) розташуй у центрі композиції. Техніка виконання — гуаш.

1

2

3

4

УРОК 21. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА СКУЛЬПТУРІ

Пригадай, які музичні твори Р. Шумана ти слухав/слухала в попередніх класах.

Фортепіанний цикл Р. Шумана «Карнавал» має підзаголовок «Маленькі сцени на чотири ноти». Цикл містить понад 20 коротких п'єс, у кожній з яких є своя назва, настрої, характер. Уяви собі музичну вечірку — карнавал, на якому поступово з'являються постаті учасників.

Р. Шуман

Р. Шуман. «Шляхетний вальс», «Арлекін», «Метелики» (фрагменти з фортепіанного циклу «Карнавал»).

Які художні образи втілив у кожній п'єсі композитор?

Доберіть потрібні слова й охарактеризуйте лад, ритм, темп, динаміку, тембр і регістр кожного твору.

Створи малюнок до однієї з прослуханих п'єс, яка найбільше тебе вразила.

У вокальній музиці основою художнього образу є віршований текст, а розкрити образ допомагають засоби музичної виразності.

Наприклад, у багатьох народних піснях втілено образи птахів.

Українська народна пісня «Летіла зозуля» (у виконанні Н. Матвієнко).

Українська народна пісня «Ой у саду соловейко» (у виконанні Т. Матвієнко).

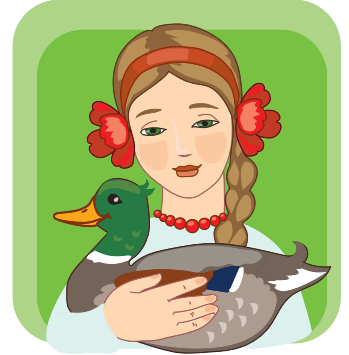
Про що розповідають прослухані твори? Який настрій створює кожна пісня? Визнач основні засоби виразності пісень та охарактеризуй голоси співачок.

Українська народна пісня «Ой ходила дівчина бережком».

1. Ой ходила дівчина бережком, заганяла селезня батіжком:
2. «Іди, іди, селезню, додому, продам тебе дідові старому».
3. За три копи селезня продала, а за копу дударика найняла:
4. «Заграй мені, дударику, на дуду, нехай же я своє горе забуду».

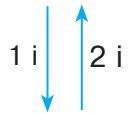
Музичний розмір цієї пісні — 2/4. Він має дві долі: перша — сильна, друга — слабка.

Такт (лат. *tactus*) — частина музичного твору від сильної долі до наступної сильної долі.

Об'єднайтесь у дві групи. Оберіть диригента/диригентку й улюблені шумові інструменти і створіть ритмічний супровід до пісні «Ой ходила дівчина бережком».

Диригент/диригентка диригує за такою схемою: Кожна група відбиває свій ритмічний малюнок.

1-ша група

2-га група

Спробуй вигадати власну ритмічну імпровізацію. Запиши її четвертними і восьмими нотами, розділивши аркуш на чотири такти, а потім відтвори на шумовому інструменті.

Чим цікава музика Р. Шумана, яка звучала на уроці?

УРОК 22. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА СКУЛЬПТУРІ

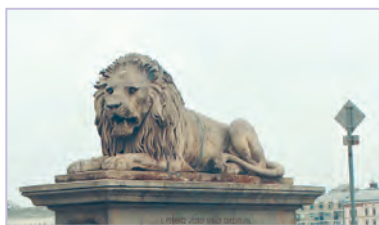
Розкажи, де ти бачив/бачила твори круглої скульптури.

Тобі відомо, що засобами виразності круглої скульптури є **силует, об'єм, пропорції, фактура, світлотінь і тривимірність**, що дозволяє роздивитися художній твір з усіх боків. Залежно від задуму, головним завданням майстра є точність зображення або декоративна виразність образу.

Розглянь скульптурні твори. Які образи тварин в них утілено: реалістичні чи декоративні? Спробуй визначити матеріал, із якого створене кожне зображення.

Лев на Ланцюговому мосту Сечені.
Будапешт

Пам'ятник скай-тер'єру Боббі.
Единбург

В. Омеляненко.
Статуетка «Бик».
Музей Л. Смержа

Серед творів круглої скульптури розрізняють **статуї, скульптурні групи, статуетки, погруддя**.

Розглянь скульптурні зображення (с. 49-50). Визнач серед них статую, групу, статуетку і погруддя. Які художні образи втілено у кожній роботі?

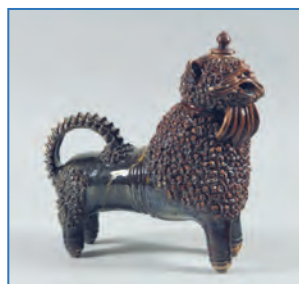
В. Бородай.
Пам'ятник засновникам Києва

Давньоримська скульптура.
«Аполлон Кифаред»

К. Добрянський. Пам'ятник
Т. Шевченку в Загребі. Хорватія

І. Білик. Статуетка «Лев».
Музей Л. Смержа

У процесі роботи над твором скульптори використовують різні способи ліплення, кожен з яких має певні особливості.

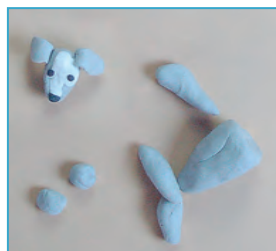
Пластичний спосіб — це ліплення з цілого шматка скульптурного матеріалу, з якого відтягуються дрібні деталі, частини тіла тощо. **Конструктивний** спосіб — ліплення виробу з окремих частин. **Комбінований** спосіб поєднує ліплення з цілого шматка та з окремих деталей або частин.

Виліпи комбінованим способом об'ємне зображення домашнього улюбленця (котика, песика) за зразком або за власним задумом.

1

2

3

Знайди в додаткових джерелах інформацію про скульптуру у твоєму краї.

УРОК 23. МИСТЕЦТВО В ПАРКУ

ДУХОВИЙ ОРКЕСТР

Труби засіяли променисто,
марш козацький нагадав часи,
як і ми, начистивши до блиску,
гордо труби у строю несли.

В. Назарук

Муніципальний духовий оркестр
«Оркестра волі». Тернопіль

Поміркуй, які інструменти складають духовий оркестр. Чи доводилося тобі чути музику у виконанні цього оркестру? Якщо так, то поділися своїми враженнями.

Духовий оркестр — колектив музикантів, який виконує музичні твори на духових (мідних і дерев'яних) інструментах.

До складу духового оркестру входять також ударні музичні інструменти — барабан і тарілки, які задають ритм.

Гра «Упізнай інструмент на слух».

Послухай, як звучать зображені на малюнках духові інструменти. Спробуй розрізнити їх на слух.

Ще на початку 19-го століття духові оркестри грали тільки марші та військову музику. Пізніше в репертуарі таких оркестрів з'явилась популярна музика і симфонічні твори, перекладені для виконання на духових інструментах. Духові оркестри часто грали в парках та скверах, і люди із задоволенням танцювали під їхню музику.

А. Джойс. Вальс «Спогади» (у виконанні духового оркестру).

Який настрій викликала в тебе прослухана музика? Які художні образи вона тобі підказала? Добери слова, якими можна охарактеризувати цей твір.

Мелодія: весела, сумна, грайлива, легка, енергійна.

Темп: повільний, помірний, швидкий.

Лад: мажор, мінор.

Створи разом із друзями танець-імпровазіацію під мелодію вальсу.

Л. Колодуб. «Карпатська рапсодія № 1» (у виконанні духового оркестру).

Які картини ти уявляєш під цю музику? Звучання яких музичних інструментів тобі вдалося розпізнати?

Виконай **українську народну пісню «Ой ходила дівчина бережком»** під фонограму. Разом із друзями створи супровід до пісні на улюблених інструментах.

Що таке духовий оркестр? Які групи музичних інструментів входять до його складу?

УРОК 24. МИСТЕЦТВО В ПАРКУ

Поміркуй, люди яких професій працюють над створенням парків та скверів у наших містах і селах. Чи можна їхню працю назвати мистецтвом?

Створення декоративних садів, парків, ділянок зелених насаджень, призначених для поліпшення краєвиду і для відпочинку населення, називають **садово-парковим мистецтвом**. Його особливість полягає у поєднанні природних об'єктів (водойм, рослин) із малими архітектурними формами.

МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ В ПАРКУ

Універсальні

квіткові вазони, лавки, вуличні ліхтарі

Декоративні

фонтани, альтанки, місточки, скульптури

Ігрові

гойдалки, пісочниці, гірки

Розгляньте світлини (с. 53-54). Які архітектурні форми ви помітили у зображених парках? Для чого вони призначені?

Дендропарк «Олександрія». Біла Церква

Парк імені Т. Шевченка. Тернопіль

Національний дендропарк
«Софіївка». Умань

Маріїнський парк.
Київ

Розглянь паркові скульптури. Які художні образи вони створюють? Для чого їх установили?

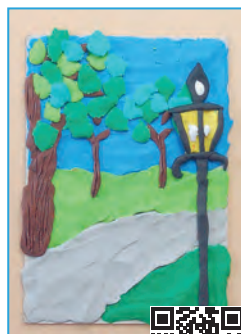
Створи на картонній основі пластилінову аплікацію «У парку» за зразком або за власним задумом. Зобрази дерева, квіти й малі архітектурні форми. Працюючи над аплікацією, пам'ятай про закони перспективи.

1

2

3

4

Якою музикою тобі хотілося б озвучити свою роботу?

УРОК 25. КАЗКОВІ ОБРАЗИ

Із якими музичними казковими образами ти ознайомився/ознайомилась у 3-му класі? За мотивами яких казок були написані ці твори? Хто їх написав?

Уривок із казки Г. К. Андерсена «Дюймовочка».

Ця надзвичайно поетична і добра казка відома в усьому світі. Образ головної героїні — крихітної тендітної дівчинки — втілено у багатьох видах мистецтва, зокрема в музиці.

Сцени з балету «Дюймовочка». Харківська хореографічна школа

Відеофрагмент із першої дії балету Ю. Русінова «Дюймовочка» (художник-постановник Н. Бевзенко-Зінкіна).

Розкажи про свої враження від перегляду. Добери слова, якими можна описати образ Дюймовочки.

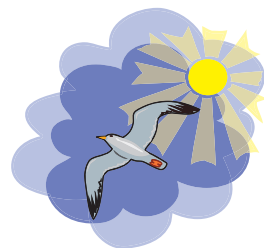
Д. Пташинська. «Острів мрій».

1. За вікнами зима холодна злиться,
та дивний сон постійно бачу я:
мені у морі синій острів сниться —
живе там мрія сонячна моя.

Приспів:

Там завжди літо, там завжди квіти,
там чисте небо, морський прибій,
там тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

2. Там водоспади, пальми і ліани,
безкрає плесо синьої води.
Загублений далеко в океані,
та я, мов птах, скоріш лечу туди.

Приспів:

Туди, де літо, туди, де квіти,
де чисте небо, морський прибій,
де тихі зорі, немає горя —
на острів щастя, на острів мрій.

3. В годину невезіння й безнадії,
коли біда постукає у дім,
згадайте, що існує острів мрії,
де щастя й сонця вистачить усім.

Приспів:

Де завжди літо, де завжди квіти,
де чисте небо, морський прибій,
де тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

Там завжди літо, там завжди квіти,
там чисте небо, морський прибій,
там тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

Створіть музичний супровід до пісні на дзвіночках і ма-
ракасах.

Гра-естафета «Мої мрії».

Розкажи друзям про свою мрію без слів — лише мімі-
кою та пластичними рухами під музику вивченої пісні.
Той, хто розшифрує твою мрію, підхоплює естафету,
і гра триває.

Із якими казковими образами ти зустрівся/зустрілася
на уроці? Які почуття викликали в тебе ці образи?

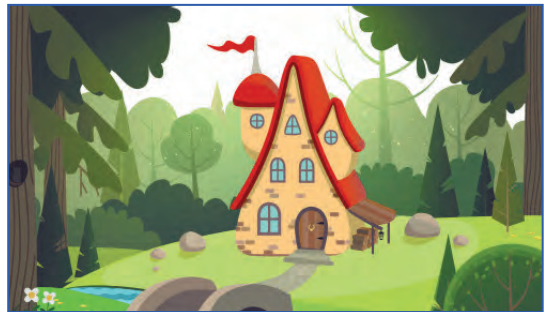
УРОК 26. КАЗКОВІ ОБРАЗИ

Де, на твою думку, живуть ельфи, феї та інші герої казок? У мультфільмах і на сторінках книжок ти часто бачиш зображення вишуканих палаців, похмурих замків чи фантастичних будиночків, у яких живуть казкові герої.

Розглянь зображені будиночки. Поміркуй, хто з казкових персонажів може в них жити. Досліді, чим ці будиночки подібні на справжні.

Будь-який будинок, навіть казковий, повинен обов'язково мати **фундамент, стіни, дах, вікна, двері**.

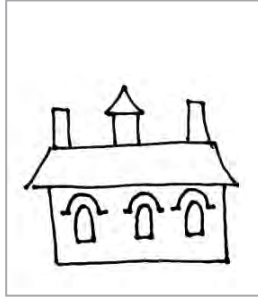
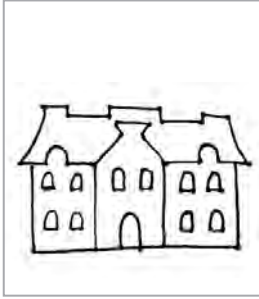
Створюючи художній образ будівлі, митець приділяє значну увагу пропорціям, ритмічним повторенням елементів та декоративному оздобленню фасадів.

Фасад — це вигляд будинку зовні. Розрізняють головний, бічний і задній фасади.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем ескіз казкового будиночка.

Створи образ казкового будиночка для Дюймовочки і Принца за зразком або за власною уявою. Техніка виконання — гуаш.

1

3

2

4

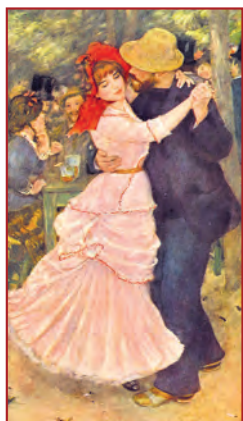

Які деталі необхідно брати до уваги, зображуючи будинок? Назви основні складові будинку.

УРОК 27. ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА ФОТОМИСТЕЦТВІ

Пригадай, що пов'язує музику з іншими видами мистецтва.

П.-О. Ренуар.
«Танок у Буживалі»

Ти вже знаєш, що без музики неможливо уявити жодної вистави, кінофільму чи мультфільму. Палітра створених композиторами образів надзвичайно багата: казкові, фантастичні, жартівливі, ліричні, драматичні тощо. Чимало музичних творів, написаних до театральних спектаклів, отримали самостійне життя. Таку музику ми впізнаємо на слух, щойно почуємо знайомий мотив.

П. Майборода. Фантазія на тему пісні «Київський вальс» (у виконанні оркестру народних інструментів).

Про що розповіла тобі прослухана музика? Які образи виникли в твоїй уяві? Добери слова, що характеризують мелодію вальсу.

весела

енергійна

стрімка

легка

ніжна

сувора

урочиста

зворушлива

спокійна

сумна

тривожна

мрійлива

лірична

Слово «вальс» у перекладі з німецької означає «кружляти». Цей танець здобув популярність наприкінці 18-го століття, хоча перші згадки про нього були значно раніше. У скарбниці світових музичних шедеврів є чимало вальсів, написаних знаменитими композиторами: Ф. Шопеном, Ф. Шубертом, Й. Штраусом та ін.

Вальс — парний танець, що має тридольний розмір і помірно-швидкий темп.

Вальс входить в обов'язкову програму змагань із бальних танців. Його характерними рисами є ліризм, витонченість, пластичність.

Візьми олівець або крейду і зобрази графічно, як ти уявляєш кружляння вальсу.

Відеоурок «[Навчаємось танцювати вальс](#)».

М. Лисенко. «[Меланхолійний вальс](#)».

Об'єднайтесь у пари та спробуйте затанцювати вальс легко й ніжно. Стежте за поставою, виконуйте плавні повороти, імпровізуйте.

Виконай пісню [Д. Пташинської «Острів мрій»](#) під фонограму. Запиши своє виконання на диктофон.

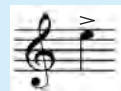

Створіть ритмічну імпровізацію до пісні на шумових інструментах. Стежте за характером мелодії та ритмічним малюнком. Першу сильну долю відзначайте легким акцентом. Імпровізуйте під час програшу і вступу.

Акцент у музиці — виділення окремого звука або акорду шляхом його посилення.

У нотному записі позначають знаком > над нотою.

Що нового ти дізнався/дізналася про вальс? Які музичні образи створює цей танець?

УРОК 28. ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА ФОТОМИСТЕЦТВІ

Поміркуй, чи можна вважати кожного, хто любить фотографувати, майстром цієї справи. Обґрунтуй свою думку.

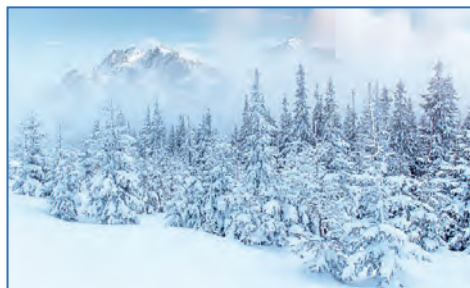
Фотомистецтво посідає окреме місце серед інших видів мистецтв. Зазвичай люди думають, що створювати фотографії дуже легко. Однак, переглядаючи будь-який фотоальбом у своєму телефоні, ти знайдеш чимало невдалих знімків. Щоб робити професійні, якісні фотографії, необхідно багато знати і вміти.

Фотохудожники — люди, які створюють художні фотографії.

Розглянь світлини фотохудожників на тему «Зима». Знайди серед знімків пейзажі, портрети, сюжетні фото. Зверни увагу на особливості кожної роботи.

Художня фотографія — один із видів візуального мистецтва. Такі знімки відображають не лише дійсність, а й емоції, настрої і світосприйняття художника. Фотографію іноді називають мистецтвом

однієї миті, але справжні майстри можуть показати в цій миті цілий світ.

Ще зовсім недавно для фотографування повсюди використовували фотоплівку, а в наш час її застосовують лише окремі майстри. Натомість широку популярність здобула цифрова фотографія. Цифрові фотознімки можна робити на професійні камери, літальні апарати (дрони) й смартфони.

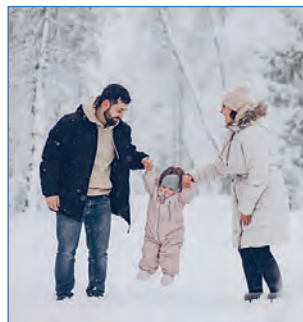

Фотографію поділяють на кілька видів за різними ознаками. Наприклад, за характером зйомки світ-лини бувають **постановочні** та **документальні**. Перші роблять для реклами, гляцевих журналів або для особистих альбомів на замовлення. У таких випадках зйомку проводять у студії чи на заздалегідь вибраній локації, де реальність конструюють. На документальних фотографіях фіксують миттєвості справжнього життя.

Розглянь фотознімки (с. 62-63). Визнач, які з них постановочні, а які — документальні.

Поради від майстрів: щоб зробити якісне фото з телефону, намагайся не фотографувати на тлі сонця. Узагалі, світло має падати на об'єкт, а фотографу краще повернутися до його джерела спиною. Подбай, щоб об'єктив камери був чистим — за необхідності витри його серветкою. Під час зйомки тримай телефон прямо. Вибери композицію та зроби декілька пробних фото.

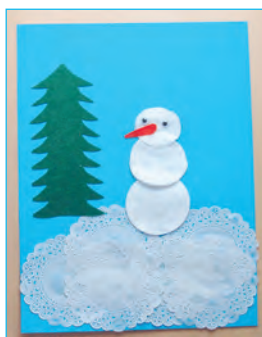
Об'єднайтесь у дві групи і створіть серії фотографій на тему «Зима за вікном» і «Зимова прогулянка». Візьміть до уваги поради майстрів. Спробуйте власні сили у зйомці пейзажів та фотопортретів. Продемонструйте свої роботи в класі й колективно обговоріть їх. Чи є серед них світлини, які можна назвати художніми? Поясніть свою думку.

Створи аплікацію на тему «Зима» із ватних дисків та шматочків фетру за зразком або за власним задумом.

1

2

3

УРОК 29. МУЗИЧНІ ТА ВІЗУАЛЬНІ ОБРАЗИ ЗИМОВИХ СВЯТ

Які календарно-обрядові пісні зимового циклу ти знаєш?

Напередодні новорічних і різдвяних свят пропоную розглянути музичні та візуальні образи, пов'язані із цими святами.

В українському пісенному фольклорі зимового циклу виділяються колядки та щедрівки.

Колядки — старовинні обрядові величальні пісні, які виконують колядники від Різдва до Водохреща.

Щедрівки — новорічні обрядові пісні, в яких висловлюють побажання доброго врожаю й усіляких гараздів.

У колядках прославляють народження Христа і вітають господаря та всю його родину з Різдвом. Щедрівки виконують переважно дівчата і діти напередодні Нового року та Водохреща. У цих піснях є традиційний приспів: «Щедрий вечір, добрий вечір».

Українські народні щедрівки «Чи дома, дома», «Слава нашим господарям» (у виконанні вокального ансамблю).

Що характерно для українських щедрівок? Назви спільні риси прослуханих пісень. Чи було чути музичний супровід? Опиши засоби музичної виразності та мелодії творів.

Відеофрагмент із різдвяного мюзиклу «Містерія Різдва» (продюсерка і виконавиця пісень Р. Каліна).

Розкажи про свої враження від перегляду. Які з прослуханих пісень тобі знайомі?

Мюзикл — музично-сценічна вистава, в якій поєднуються різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтва.

Українська народна щедрівка «Ой сивая та і зозуленька».

Ой сивая та і зозуленька.

Приспів (після кожного рядка):

Щедрий вечір, добрий вечір,
добрим людям на здоров'я!

Усі сади та і облітала,
а в одному та і не бувала.
А в тім саду три тереми:
а в першому — ясен місяць,
а в другому — красне сонце,
а в третьому — дрібні зірки.
Ясен місяць — пан господар,
красне сонце — жона його,
дрібні зірки — то їх дітки.

Українське народне свято на честь зустрічі Нового року називають Маланкою. Коли смеркало, дівчата йшли щедрувати. До хати, як правило, не заходили: ставши біля вікна і попросивши дозволу, співали пісень, якими вшановували господарів.

Пісня-гра «Ой господарю, господарочку».

Оберіть Маланку та разом із нею виконайте щедрівку, супроводжуючи спів пластичною імпровізацією.

Які народні пісні присвячено новорічним святкам? Про що співають у цих піснях?

УРОК 30. МУЗИЧНІ ТА ВІЗУАЛЬНІ ОБРАЗИ ЗИМОВИХ СВЯТ

РІЗДВО

Йдемо спішною ходою
ми від хати і до хати
голосною колядою
Сина Божого вітати.
...Все — до ладу, все — як треба:
кожушки, хустки квітчасті...
Долинає аж до неба:
— Жийте в радості і щасті!

Л. Проць

О. Шупляк. «Різдвяний дідух»

Розглянь зображені твори. Які з них належать до графіки, а які — до живопису? Які художні образи втілили митці? Проаналізуй композиції творів та засоби виразності.

К. Трутовський.
«Колядки в Україні»

В. Корнєв.
«Зустрічайте, йде Різдво!»

В. Жмак.
«Колядники»

Ф. Гуменюк.
«Коляда»

Н. Курій-Максимів.
«Колядники»

Уявіть себе колядниками. Заспівайте свою улюблену колядку.

Розглянь скульптурні зображення, виготовлені із льоду та снігу. Зверни увагу на об'єм, пластику, форму і фактуру цих робіт. Які художні образи в них утілені?

Арт-дизайн будинку
М. та Н. Калюхів. Маневичі

Фестиваль снігу та льоду.
Харбін, Китай

Виготов новорічні іграшки з кольорового паперу за зразком або за власним задумом.

1

2

3

4

Запропонуй своїм рідним створити на подвір'ї скульптуру зі снігу. Який художній образ тобі хотілося б утілити?

УРОК 31. СВЯТКОВА ПОДОРОЖ

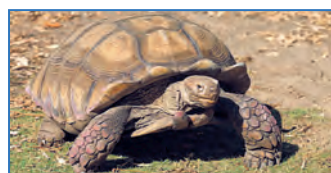

Вирушаймо у новорічно-різдвяну мандрівку Країною музичного мистецтва. Дорогою зробимо кілька зупинок.

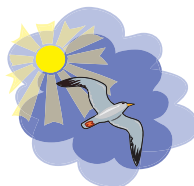
Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай назви цих композицій і прізвища авторів. Обери для кожного твору відповідне зображення.

Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за ілюстраціями вивчені пісні. Заспівай куплет із кожної пісні.

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- Які музичні інструменти входять до складу духового оркестру?
- Що називають мюзиклом?
- Який музичний розмір має вальс?
- Які музичні інструменти створюють образи кенгуру, черепах та лебедя в творі К. Сен-Санса «Карнавал тварин»?
- Що ти знаєш про тембри вокальних голосів?
- Які музичні образи створив П. Чайковський у п'єсах «Баба-яга» і «Солодка мрія»?
- Чим відрізняються художні образи, створені у вокальній та інструментальній музиці?

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Уважно послухай ритмічний пульс новорічної польки. Відтвори його разом із друзями на улюблених інструментах.

П'ята зупинка — «Ігрова галявина»

Об'єднайтесь у дві команди. Перша команда кидає «сніжки» з паперу другій команді і ставить запитання на обрану тему, а потім — навпаки.

Перемагає команда, яка дасть більше правильних відповідей.

ЗМІСТ

Тема 1. Образи природи в мистецтві

Уроки 1-2. Мандрівка в Країну мистецтв	4
Уроки 3-4. Пори року в музиці та графіці	9
Уроки 5-6. Природні явища у творах мистецтва	14
Уроки 7-8. Сільські пейзажі і мотиви.....	18
Уроки 9-10. Подорож до моря	22
Уроки 11-12. Динаміка художніх образів у музиці та живописі	26
Уроки 13-14. Квіткові фантазії	30
Уроки 15-16. Подорож Країною мистецтв	34

Тема 2. Художні образи людей і тварин у мистецтві

Уроки 17-18. Образи людей у вокальній музиці й живописі.....	38
Уроки 19-20. Образи тварин у музиці та живописі	43
Уроки 21-22. Художні образи в музиці та скульптурі	47
Уроки 23-24. Мистецтво в парку	51
Уроки 25-26. Казкові образи	55
Уроки 27-28. Образи в музиці та фотомистецтві	59
Уроки 29-30. Музичні та візуальні образи зимових свят	64
Уроки 31-32. Святкова подорож	68

Тема 3. Художні образи народного мистецтва

Уроки 33-34. Образи рідного краю	72
Уроки 35-36. Історія народу в мистецтві	76
Уроки 37-38. Побутові тематичні композиції	80
Уроки 39-40. Художні образи в дитячому фольклорі та іграшках	84
Уроки 41-42. Українські народні мотиви	88
Уроки 43-44. Розмаїття образів у піснях та художніх промислах	92
Уроки 45-46. Образи в народному і професійному мистецтві	96
Уроки 47-48. Весняні образи	100
Уроки 49-50. Весняне коло	104
Уроки 51-52. Весняна подорож	108

Тема 4. Художні образи в театрі, хореографії, кіно, цирку

Уроки 53-54. Образи народного танцю в мистецтві	112
Уроки 55-56. Художні образи в балеті	117
Уроки 57-58. Мистецька мозаїка	121
Уроки 59-60. Театральні образи	126
Уроки 61-62. Художні образи в кіно	130
Уроки 63-64. Художні образи в мультфільмах	134
Уроки 65-66. Циркові образи	138
Уроки 67-68. Художні образи в мистецтві	142
Пісенний додаток.....	146
Електронні ресурси.....	157